

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria A

Warszawa, dnia 29 października 2025 r.

Pozycja 100

WYROK

z dnia 8 października 2025 r.

Sygn. akt SK 51/20

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Andrzej Zielonacki – przewodniczący
Bartłomiej Sochański – sprawozdawca
Jakub Stelina
Rafał Wojciechowski
Jarosław Wyrembak,

po rozpoznaniu w trybie art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393), na posiedzeniu niejawnym w dniu 8 października 2025 r., skargi konstytucyjnej spółek [...] o zbadanie zgodności:

- 1) art. 240 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. Nr 60, poz. 535, ze zm.) w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w związku z art. 449 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. poz. 978, ze zm.) w zakresie, w jakim art. 240 pkt 2 i 3 ustawy – Prawo upadłościowe znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności, z art. 77 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji,
- 2) art. 240 pkt 2 i 3 ustawy – Prawo upadłościowe, w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności, z art. 77 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji,

- 3) art. 242 ustawy – Prawo upadłościowe, w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu, z art. 77 ust. 2, art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji,

o r z e k a:

Art. 242 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. z 2025 r. poz. 614, ze zm.), w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu, jest zgodny z art. 77 ust. 2 i art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ponadto p o s t a n a w i a:

umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

Orzeczenie zapadło większością głosów.

UZASADNIENIE

I

1. W skardze konstytucyjnej z 12 kwietnia 2017 r. spółki [...] (dalej: skarżące) wniosły o zbadanie zgodności:

1) art. 240 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. Nr 60, poz. 535, ze zm.; dalej: p.u.), w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w związku z art. 449 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. poz. 978, ze zm.; dalej: p.r.) w zakresie, w jakim art. 240 pkt 2 i 3 p.u. znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności, z art. 77 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji,

2) art. 240 pkt 2 i 3 p.u., w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed dniem 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności, z art. 77 ust. 2 oraz art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji,

3) art. 242 p.u., w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu, z art. 77 ust. 2, art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji.

1.1. Skarżące wniosły skargę konstytucyjną w przewidzianym ustawowo terminie, a także wyczerpały przysługującą im drogę sądową w wyniku uprawomocnienia się orzeczenia sądu drugiej instancji.

1.2. Efektem prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji było oddalenie zażalenia na zarządzenie sędziego-komisarza w przedmiocie zwrotu zgłoszenia wierzytelności. Nieuwzględnienie zażalenia wyłączyło możliwość podmiotom uprawnionym dochodzenia wierzytelności z masy upadłościowej.

1.3. Skarżące zarzuciły przepisom stanowiącym przedmiot kontroli naruszenie następujących norm konstytucyjnych:

- prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji);
- zakazu zamykania drogi sądowej (art. 77 ust. 2 Konstytucji);
- zasady równości ochrony praw ekonomicznych (art. 21 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji);
- zasady równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji);
- zasady proporcjonalności ograniczenia praw (art. 31 ust. 3 Konstytucji);
- zasady przyzwoitej legislacji (art. 2 Konstytucji).

2. W piśmie z 8 czerwca 2020 r. Rzecznik Praw Obywatelskich poinformował, że nie zgłasza udziału w niniejszej sprawie.

3. Prokurator Generalny (dalej: PG) w piśmie z 29 października 2020 r. zajął stanowisko, że postępowanie powinno zostać umorzone z powodu niedopuszczalności wydania wyroku, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

Wedle stanowiska zaprezentowanego przez PG, w odniesieniu do art. 240 pkt 2 i 3 p.u. w związku z art. 449 p.r. oraz do samoistnie przytoczonego art. 240 pkt 2 i 3 p.u. postępowanie podlega umorzeniu. PG wskazał, że normy zawarte w tych przepisach nie były podstawą ostatecznego rozstrzygnięcia. Błędnie oznaczono przedmiot kontroli, co naruszyło art. 53 ust. 1 pkt 1 u.o.t.p.TK. Z pisemnych motywów orzeczeń w sprawach skarżących wprost wynikało, że powodem zwrotu zgłoszenia wierzytelności było niedochowanie wymogów określonych przez art. 239, a nie art. 240 pkt 2 i 3 p.u.

PG wniósł również o umorzenie ostatniego przedmiotu kontroli, tj. art. 242 p.u. Jako powód wskazał naruszenie przez skarżące art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK, tj. niedostateczne uzasadnienie zarzutów wobec tego przepisu.

Ostatnim argumentem PG było zwrócenie uwagi na ogólne działanie skarżących w sprawie swoich interesów, a w szczególności na brak ich staranności w postępowaniu poprzedzającym złożenie skargi konstytucyjnej.

4. Marszałek Sejmu (dalej: Sejm) w piśmie z 19 stycznia 2022 r. zajął stanowisko, wedle którego:

– art. 242 p.u., w brzmieniu obowiązującym sprzed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu, jest zgodny z art. 77 ust. 2 i art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji;

– w pozostałym zakresie postępowanie powinno zostać umorzone z powodu niedopuszczalności wydania wyroku, na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK.

4.1. Umorzenie postępowania w zakresie art. 240 pkt 2 i 3 p.u. sprzed 2016 r. w związku z art. 449 p.r. oraz samoistnie przytoczonego art. 240 prawa upadłościowego sprzed 2016 r. wynika z aktualizacji trzech formalnoprawnych przesłanek:

– nie istnieje norma, o której kontrolę wnoszą skarżące, co implikuje niemożliwość uznania jej za podstawę orzeczenia naruszającego konstytucyjne wolności i prawa;

– przedmiot kontroli nie jest związany z orzeczeniem i ewentualne usunięcie go z systemu prawnego nie spowoduje zmiany treści rozstrzygnięcia;

– skarga konstytucyjna nie zawiera adekwatnego i wyczerpującego uzasadnienia oraz dostatecznej argumentacji na poparcie przedstawionych zarzutów.

4.2. W kwestii art. 242 p.u. Sejm wniósł o uznanie tego przepisu za zgodny z konstytucyjnymi zasadami prawa do sądu, zakazu ustawowego zamykania drogi sądowej, a także równości oraz zasady zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa. Sejm zwrócił uwagę, że zwrot pisma bez uprzedniego wezwania do wyeliminowania błędów jest dopuszczalny m.in. ze względu na szybkość postępowania. Tym bardziej dopuszczalność tego typu zabiegów ma miejsce, gdy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, którego zadaniem jest należyta staranność.

II

Zgodnie z art. 92 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393), Trybunał może rozpoznać wniosek, pytanie prawne albo skargę konstytucyjną na posiedzeniu niejawnym, jeżeli pisemne stanowiska wszystkich uczestników postępowania oraz pozostałe dowody zgromadzone w sprawie stanowią wystarczającą podstawę do wydania orzeczenia. Trybunał Konstytucyjny uznał, że w niniejszej sprawie przesłanki te zostały spełnione.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Przedmiot kontroli.

Przedmiotem kontroli konstytucyjności są przepisy ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Nr 60, poz. 535, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2025 r. poz. 614, ze zm.; dalej p.u. lub prawo upadłościowe), w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., oraz ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz. U. poz. 978, ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2024 r. poz. 1428, ze zm.; dalej p.r. lub prawo restrukturyzacyjne).

Za niezgodne z ustawą zasadniczą wskazuje się:

– art. 240 pkt 2 i 3 p.u., w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r., w związku z art. 449 p.r. w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku

o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności,

– samoistnie przytoczony art. 240 pkt 2 i 3 p.u. w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do postępowań, w których przed 1 stycznia 2016 r. wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, w tym sytuacji, gdy strona zgłaszająca wierzytelność nie mogła powziąć informacji o dacie wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz nie wskazuje rodzaju dokumentów, jakie wierzyciel winien przedstawić w formie dowodów oraz nie konkretyzuje sposobu dokonania przez wierzyciela określenia wierzytelności,

– art. 242 p.u. w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu.

1.1. Brzmienie przepisów przed 2016 r. było następujące:

– art. 240 pkt 2 i 3 p.u.: „W zgłoszeniu wierzytelności należy podać: (...)

2) określenie wierzytelności wraz z należnościami ubocznymi oraz wartość wierzytelności niepieniężnej;

3) dowody stwierdzające istnienie wierzytelności”;

– art. 449 p.r.: „W sprawach, w których przed dniem wejścia w życie ustawy wpłynął wniosek o ogłoszenie upadłości, stosuje się przepisy dotychczasowe”;

– art. 242 p.u.: „Jeżeli zgłoszenia wierzytelności dokonuje przedsiębiorca lub wierzyciel reprezentowany przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, zgłoszenie wierzytelności nieodpowiadające wymaganiom określonym w art. 239 i 240 lub zawierające inne braki uniemożliwiające nadanie zgłoszeniu biegu podlega zwrotowi bez wzywania do jego uzupełnienia”.

1.1.1. Obecnie art. 240 pkt 2 i 3 p.u. brzmi: „W zgłoszeniu wierzytelności należy podać: (...)

2) określenie wierzytelności wraz z należnościami ubocznymi oraz wartość wierzytelności niepieniężnej;

3) dowody stwierdzające istnienie wierzytelności; jeżeli wierzytelność została uznana w spisie wierzytelności sporządzonym w postępowaniu restrukturyzacyjnym, wystarczające jest powołanie się na tę okoliczność”.

Brzmienie art. 449 p.r. nie uległo zmianie, natomiast art. 242 p.u. został uchylony.

1.1.2. Brzmienie art. 242 p.u. od 1 stycznia 2016 r., a przed uchyceniem było następujące: „Jeżeli zgłoszenia wierzytelności dokonuje wierzyciel reprezentowany przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, lub osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, zgłoszenie wierzytelności nieodpowiadające wymaganiom określonym w art. 239 i art. 240 lub zawierające inne braki uniemożliwiające nadanie zgłoszeniu biegu podlega zwrotowi bez wzywania do jego uzupełnienia”.

1.2. Skarżące zarzucają brak zgodności z ustawą zasadniczą powyższym przepisom w ich brzmieniu sprzed 2016 r. Charakter norm kontrolowanych w niniejszym postępowaniu dotyczy norm proceduralnych związanych z prawidłowym zgłoszeniem wierzytelności oraz ewentualną reakcją na uchybienia przepisom.

Art. 240 p.u. określał konieczność spełniania przez zgłoszenie wierzytelności zarówno ogólnych wymogów pisma procesowego, o których mowa w art. 126 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.; dalej:

k.p.c. lub Kodeks postępowania cywilnego), jak i regulacji szczególnych określonych przez prawo upadłościowe, zwłaszcza art. 239 i art. 240. Art. 240 pkt 2 p.u. normował wymóg określenia wierzytelności, którego istota odnosiła się do oznaczenia jej w kwocie polskich złotych. Art. 240 pkt 3 p.u. regulował konieczność wskazania dowodów stwierdzających istnienie wierzytelności. Dowody powinny odpowiadać wymogom art. 239 p.u. (obecnie uchylonego), ale również dodatkowo mogły mieć formę przewidzianą przez Kodeks postępowania cywilnego (por. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2014).

Obecne brzmienie art. 240 pkt 2 p.u. się nie zmieniło. Jeżeli chodzi o art. 240 pkt 3 p.u., to jego treść zasadniczo nie uległa zmianie poza doprecyzowaniem, że jeżeli wierzytelność została uznana w spisie wierzytelności sporządzonym w postępowaniu restrukturyzacyjnym, wystarczające jest powołanie się na tę okoliczność.

Brzmienie art. 449 p.r. nie zmieniło się i pozostaje takie samo jak przed 2016 r. Przepis ten ma charakter intertemporalny, a jego przedmiotem jest regulacja związana z datą wpływu wniosku o ogłoszenie upadłości. Data złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości określa zastosowanie przepisów prawa upadłościowego lub prawa restrukturyzacyjnego. W wypadku wpłynięcia wniosku o ogłoszenie upadłości przed 1 stycznia 2016 r., wedle regulacji z art. 449 p.r., należało stosować regulacje sprzed nowelizacji (por. R. Kosmał, D. Kwiatkowski, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2022 oraz A. J. Witosz, komentarz do art. 449, [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, red. A. Torbus, A. Witosz, A.J. Witosz, Warszawa 2016).

Uchylony art. 242 p.u. sprzed 2016 r. miał charakter *de facto* dyscyplinujący i wprowadzał wymóg szczególnej staranności wobec wierzycieli reprezentowanych przez profesjonalnych pełnomocników. Wskazuje się, że przepis ten miał charakter *lex specialis* wobec art. 130 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., ponieważ odstępował od ogólnej formuły wezwania strony do usunięcia uchybień pisma pod rygorem zwrócenia go.

Art. 242 p.u. dopuszczał możliwość zwrotu zgłoszenia wierzytelności bez uprzedniego wezwania do usunięcia uchybień, jeżeli wystąpił jakiegokolwiek błąd formalny. Jednocześnie przepis ten nie wyłączał możliwości ponownego zgłoszenia wierzytelności (por. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2013).

2. Dopuszczalność orzekania w wypadku uchylenia przepisu.

W ugruntowanym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego utrwalili się poglądy, że samo formalne uchycenie przepisu nie musi zawsze implikować pozbawienia go mocy obowiązującej. Trybunał zwracał uwagę, że w wypadku analizy merytorycznej aktów normatywnych uchylonych lub znówelizowanych należy w pierwszym rzędzie odnieść się do przepisów przejściowych lub derogacyjnych, które regulują aspekty intertemporalne (por. wyroki z: 22 czerwca 2022 r., sygn. SK 3/20, OTK ZU A/2022, poz. 46; 24 marca 2021 r., sygn. SK 24/18, OTK ZU A/2021, poz. 22; 15 grudnia 2020 r., sygn. SK 12/20, OTK ZU A/2021, poz. 2; 23 kwietnia 2020 r., sygn. SK 66/19, OTK ZU A/2020, poz. 13; a także postanowienia z: 11 października 2022 r., sygn. K 4/22, OTK ZU A/2022, poz. 56 oraz sygn. P 9/20, OTK ZU A/2022, poz. 57; 13 lipca 2022 r., sygn. SK 33/19, OTK ZU A/2022, poz. 50). Art. 240 pkt 2 i 3 oraz art. 242 p.u. nadal mogą być stosowane na podstawie art. 449 p.r. Tym samym nie zachodzi obowiązek umorzenia postępowania na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK).

3. Wzorce kontroli.

Skarżące przedstawiają do wszystkich przedmiotów kontroli następujące wzorce konstytucyjne: art. 77 ust. 2, art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 2, a także art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 32 ust. 1 Konstytucji.

3.1. Art. 77 ust. 2 Konstytucji (negatywne prawo do sądu) ma charakter zabezpieczenia możliwości dochodzenia przed sądem przez podmiot uprawniony swoich konstytucyjnych wolności lub praw i dlatego przepis ten powinien być odczytywany łącznie z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Z przepisów tych rekonstruowane jest konstytucyjne prawo do sądu. Istotnym jest, że nie każde ustawowe zamknięcie drogi sądowej narusza art. 77 ust. 2 Konstytucji. Jeżeli ustawa zamykająca drogę sądową spełnia warunki określone przez art. 31 ust. 3 Konstytucji i nie uniemożliwia jednostce dochodzenia – jak wskazuje konkretnie art. 77 ust. 2 Konstytucji – konstytucyjnych wolności i praw, to istnieje możliwość takiego ograniczenia. W ugruntowanym orzecznictwie Trybunału utrwalili się poglądy, że istotą art. 77 ust. 2 Konstytucji jest przeciwdziałanie możliwości zamknięcia przez ustawę drogi sądowej w zakresie dochodzenia przez podmiot uprawniony konstytucyjnych wolności lub praw, a nie wszelkich praw, jak ma to miejsce w wypadku art. 45 ust. 1 Konstytucji (por. wyroki z: 1 lipca 2021 r., sygn. SK 23/17, OTK ZU A/2021, poz. 63; 15 kwietnia 2021 r., sygn. SK 97/19, OTK ZU A/2021, poz. 33; 18 listopada 2020 r., sygn. SK 5/20, OTK ZU A/2020, poz. 62; 29 kwietnia 2020 r., sygn. P 19/16, OTK ZU A/2020, poz. 12).

3.2. Pozytywnym wyrazem konstytucyjnego prawa do sądu jest art. 45 ust. 1 Konstytucji. Trybunał niejednokrotnie wypowiadał się na temat treści tego przepisu, które zasadniczo składa się z czterech występujących kumulatywnie przesłanek: „1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem spełniającym standardy niezależności, bezstronności i niezawisłości; 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do orzeczenia sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd, w rozsądnym terminie; 4) prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy” (wyrok z 12 lipca 2022 r., sygn. SK 13/20, OTK ZU A/2022, poz. 54).

3.3. Treścią art. 31 ust. 3 Konstytucji jest przewidywana przez ustrojodawcę możliwość ograniczenia konstytucyjnych wolności i praw. Ograniczenie jest możliwe wyłącznie po spełnieniu określonych w tym przepisie warunków. Przede wszystkim ograniczenie musi mieć formę ustawową oraz być niezbędne w demokratycznym państwie, aby zagwarantować bezpieczeństwo, porządek publiczny, ochronę środowiska, zdrowia, życia, moralności publicznej lub wolności i praw innych osób. Trybunał w swoim orzecznictwie w celu weryfikacji, czy dane ograniczenie narusza art. 31 ust. 3 Konstytucji, sformułował test proporcjonalności. Test ten ma ustalić, czy występują trzy przesłanki warunkujące dopuszczalność ingerencji: 1) przesłanka przydatności – ograniczenie prawa doprowadzi do osiągnięcia zamierzonego celu, czyli zabezpieczy przynajmniej jedną z wartości wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji; 2) przesłanka niezbędności (konieczności) – ograniczenie ma charakter środka możliwie jak najmniej uciążliwego do osiągnięcia zamierzonego celu i jest najwłaściwsza spośród innych metod; 3) przesłanka proporcjonalności *sensu stricto* – dobro ograniczane pozostaje w odpowiedniej proporcji do dobra osiągniętego przez ograniczenia, tj. dobro chronione musi mieć wyższą wartość aniżeli dobro ograniczane (por. wyrok z 22 czerwca 2022 r., sygn. SK 32/19, OTK ZU A/2022, poz. 53).

Należy przypomnieć, że art. 31 ust. 3 Konstytucji zasadniczo ma charakter metaprawa i musi być zawsze powiązany z innym konstytucyjnym wzorcem kontroli, co znaczy, że nie może być samodzielnym wzorcem kontroli w postępowaniu inicjowanym skargą konstytucyjną (por. postanowienie z 14 lipca 2021 r., sygn. SK 90/19, OTK ZU A/2021, poz. 42).

3.4. Wskazany jako wzorzec kontroli art. 32 ust. 1 Konstytucji statuuje zasadę równości wobec prawa. Treścią tej zasady jest nakaz skierowany do władz publicznych wymagający równego podejścia do wszystkich podmiotów. Zasada równości nie oznacza bezrefleksyjnego

oraz bezwarunkowego traktowania wszystkich tak samo we wszystkich sytuacjach. Nakaz równego traktowania zawsze odnosi się do określonej, wyodrębnionej klasy i jej elementów wewnętrznych, które są do siebie podobne. W tym zakresie zasada równości nakłada obowiązek eliminacji zachowań dyskryminujących oraz faworyzujących. Z tego nakazu nie wynikają żadne prawa i wolności konstytucyjne, tak więc art. 32 ust. 1 Konstytucji nie może być przywołany jako samoistny wzorzec kontroli w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną. Art. 32 ust. 1 Konstytucji jako wzorzec kontroli musi być zawsze połączony z inną konstytucyjną wolnością lub prawem. Trybunał, weryfikując naruszenie zasady równości, bada, czy doszło do wyodrębnienia cechy relewantnej, charakteryzującej zbiorowość, w ramach której dochodzi do zróżnicowania. Jednocześnie trzeba zaznaczyć, że nie każde różnicowanie oznacza naruszenie art. 32 ust. 1 Konstytucji. Istotne jest kryterium będące podstawą zróżnicowania. W orzecznictwie Trybunału zwraca się również uwagę, że zasada równości nie ma charakteru absolutnego (por. wyroki z: 11 grudnia 2018 r., sygn. P 133/15, OTK ZU A/2018, poz. 77; 13 listopada 2018 r., sygn. SK 17/17, OTK ZU A/2018, poz. 67 oraz postanowienia z: 19 października 2022 r., sygn. SK 59/19, OTK ZU A/2022, poz. 62; 27 października 2021 r., sygn. SK 40/20, OTK ZU A/2022, poz. 8; 18 grudnia 2019 r., sygn. SK 71/19, OTK ZU A/2020, poz. 2; 5 grudnia 2018 r., sygn. SK 6/17, OTK ZU A/2018, poz. 75).

3.5. Art. 2 Konstytucji stanowi podstawową zasadę ustrojową Rzeczypospolitej Polskiej, która wyraża jej trzy komplementarne wobec siebie sfery: państwa demokratycznego, państwa prawnego oraz sprawiedliwości społecznej. Z art. 2 Konstytucji wywodzi się zasady i wartości, które nie są wprost treściowo wskazane w tekście ustawy zasadniczej, w tym zasadę zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa czy zasadę poprawnej legislacji. Z powyższych zasad wynika obowiązek władzy publicznej stanowienia prawa, które gwarantuje pewność oraz bezpieczeństwo, a także przewidywalność działań organów państwa. Realizacja tych wartości wymaga jasności oraz precyzji przepisów prawa (por. wyrok z 7 października 2021 r., sygn. K 3/21, OTK ZU A/2022, poz. 65 i przytoczone tam orzecznictwo).

Co do zasady przyjmuje się, że z art. 2 Konstytucji nie wypływają konstytucyjne wolności i prawa. Jednak jeżeli skarżący udowodni, że odnalazł w tym przepisie prawo, którego nie wyrażają inne przepisy ustawy zasadniczej, to można zastosować art. 2 Konstytucji jako wzorzec skargi konstytucyjnej. Ma to jednak miejsce w sytuacjach wyjątkowych (por. postanowienie z 8 listopada 2022 r., sygn. SK 7/22, OTK ZU A/2022, poz. 68).

3.6. Art. 64 Konstytucji normuje ogólnie konstytucyjne prawa ekonomiczne, zwłaszcza prawo własności, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia (ust. 1). W art. 64 ust. 2 Konstytucji wskazuje się równość w ochronie tych praw. Art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji ustanawiają również obowiązek ustawodawcy do wprowadzenia takich uregulowań, aby umożliwić w pełni ich realizację, przez m.in. ich zabezpieczenie (sfera pozytywna) oraz nieingerencję (sfera negatywna). Zwraca się przy tym uwagę, że prawa ekonomiczne nie mają charakteru absolutnego i istnieje możliwość ograniczania ich, czy też dokonywania pewnych zróżnicowań. Jednakże ograniczenia praw ekonomicznych z art. 64 ust. 1 i 2 muszą pełnić zadość wymogom z art. 64 ust. 3 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji. Ograniczenia powinny więc zachować formę ustawową, być niezbędne, być funkcjonalnie związane z realizacją wartości z art. 31 ust. 3 Konstytucji oraz nie naruszać istoty ograniczanych praw (por. wyroki z: 19 lipca 2022 r., sygn. SK 20/19, OTK ZU A/2022, poz. 52; 22 lipca 2021 r., sygn. SK 82/19, OTK ZU A/2021, poz. 45; 24 lutego 2021 r., sygn. SK 39/19, OTK ZU A/2021, poz. 14; 10 września 2020 r., sygn. K 13/18, OTK ZU A/2020, poz. 58).

3.7. Art. 21 ust. 1 Konstytucji formułuje konstytucyjną zasadę ochrony własności i prawa dziedziczenia. Jednakże nie jest to przepis tożsamy z art. 64 ust. 1 Konstytucji. Art. 21 ust. 1 Konstytucji pełni zasadę ustrojową, z której wywodzi się art. 64 Konstytucji. Tym samym jako zasada ustrojowa art. 21 ust. 1 Konstytucji nie może być co do zasady samoistnym wzorcem kontroli w postępowaniu inicjowanym skargą konstytucyjną, ponieważ nie można z niej wywodzić konstytucyjnych wolności i praw (por. wyroki z: 8 maja 2019 r., sygn. K 45/16, OTK ZU A/2019, poz. 22; 7 marca 2018 r., sygn. K 2/17, OTK ZU A/2018, poz. 13 oraz postanowienie z 7 listopada 2016 r., sygn. SK 3/15, OTK ZU A/2016, poz. 84).

4. Umorzenie postępowania w zakresie dwóch pierwszych punktów *petitum* skargi.

Art. 79 ust. 1 Konstytucji, wprowadzając instytucję skargi konstytucyjnej do polskiego porządku prawnego, określił również wymogi, jakie musi spełniać, aby zostać skutecznie wniesioną. Wymogi te doprecyzowuje art. 53 ust. 1 pkt 1-6 u.o.t.p.TK. Przepis ten w punkcie 1 wskazuje, że skarga konstytucyjna może dotyczyć tylko tych przepisów (norm), na podstawie których sąd lub inny organ władzy publicznej orzekł w sposób ostateczny (niezaskarżalny) o prawach lub wolnościach gwarantowanych ustawą zasadniczą. Naruszenie praw i wolności konstytucyjnych musiało wprost dotknąć skarżącego, który zobowiązany jest precyzyjnie określić, w jaki sposób orzeczenie dokonało naruszeń, uzasadnić zarzuty niekonstytucyjności oraz powołać fakty i argumenty na poparcie stanu faktycznego. Nie jest możliwe spełnienie powyższych warunków, jeżeli zaskarżony przepis nie był podstawą ostatecznego rozstrzygnięcia (por. postanowienia z: 12 października 2022 r., sygn. SK 47/20, OTK ZU A/2022, poz. 64; 30 czerwca 2022 r., sygn. SK 65/21, OTK ZU A/2022, poz. 48; 8 czerwca 2022 r., sygn. SK 74/20, OTK ZU A/2022, poz. 39).

Przekładając powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, Trybunał Konstytucyjny podzielił argumentację PG i Sejmu, że art. 240 pkt 2 i 3 p.u. nie był podstawą ostatecznego i niezaskarżalnego orzeczenia sądu. Z treści samych orzeczeń przedłożonych przez skarżące wynika, że podstawą rozstrzygnięć był art. 239 p.u., który nie jest w ogóle przedmiotem skargi.

Jeżeli zaś chodzi o art. 449 p.r., to przepis ten pojawia się w treści skargi dwa razy i nie jest przedmiotem szerszego omówienia. Skarżące poprzestały jedynie na wskazaniu na jego intertemporalny charakter i uznaniu, że powinno się wprost zastosować nową ustawę do ich sytuacji, a nie przepisy sprzed 2016 r., gdyż byłoby to dla skarżących korzystniejsze. Jednak samo takie stwierdzenie nie wyczerpuje argumentacji, jakie wartości i zasady konstytucyjne wymagałyby od ustawodawcy odesłania w przepisie intertemporalnym do stosowania ustawy dawnej, a nie nowej. Samo powołanie się na zasadę zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa nie implikuje wszak jeszcze takiego wniosku.

Poprzestanie przez skarżące na lakonicznym lub zdawkowym postawieniu zarzutu albo na całkowitym nieuzasadnieniu sformułowanych zarzutów stanowi niewykonanie dyspozycji z art. 53 ust. 1 pkt 3 u.o.t.p.TK (por. wyrok z 7 czerwca 2022 r., sygn. SK 68/19, OTK ZU A/2022, poz. 34).

Stąd też wobec niespełnienia przez skarżące warunków z art. 53 ust. 1 pkt 1 i 3 u.o.t.p.TK postępowanie w zakresie pkt 1 i 2 *petitum* skargi konstytucyjnej zostało umorzone z powodu niedopuszczalności wydania wyroku.

5. Umorzenie postępowania w zakresie trzeciego punktu *petitum* skargi.

5.1. Umorzenie z powodu nieadekwatności wzorców kontroli (art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 21 ust. 1 Konstytucji).

Art. 242 p.u. nie dotyczy praw majątkowych. Przepis ten ma charakter proceduralny związany z kwestiami zgłoszenia wierzytelności, którego adresatem jest sąd. Art. 242 p.u. nie jest nośnikiem norm materialnych, określających możliwość ograniczenia czy pozbawienia majątku określonych podmiotów. W art. 21 ust. 1 Konstytucji wyrażona jest zasada ustrojowa ochrony własności i prawa dziedziczenia. Zasada ta sama w sobie nie może stanowić wzorca kontroli naruszanych praw i wolności. W orzecnictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że art. 21 ust. 1 Konstytucji „nie może (...) stanowić wyłącznej podstawy do konstruowania prawa podmiotowego, a zatem nie jest właściwym wzorcem kontroli w przypadku skargi konstytucyjnej. Znajduje się on w Rozdziale I Konstytucji, w którym ustrojodawca umieścił najbardziej ogólne i najważniejsze zasady ustroju RP” (wyrok z 17 listopada 2010 r., sygn. SK 23/07, OTK ZU nr 9/A/2010, poz. 103).

5.2. Umorzenie z powodu braków w argumentacji odnośnie do art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Zarzucając art. 242 p.u. niezgodność z wyrażonym związkowo art. 31 ust. 3 Konstytucji, skarżące stwierdziły, że „[j]ako subsydiarny wzorzec kontroli w stosunku do art. 45 ust. 1 Konstytucji wskazać należy również art. 31 ust. 3, zgodnie z którym ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób, zaś ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. W ocenie strony skarżącej ograniczenie prawa do sądu, w tym prawa do bycia wysłuchanym, jakie kształtuje się na podstawie art. 242 prawa upadłościowego w brzmieniu sprzed dnia 1 stycznia 2016 r. – jak najbardziej naruszając istotę prawa do sądu oraz nie spełniając żadnej ze wskazanych w ustawie zasadniczej koniecznych przesłanek – warunkuje niekonstytucyjność przedmiotowego przepisu” (s. 17 skargi).

Trybunał Konstytucyjny uznał, że takie uzasadnienie nie spełnia koniecznych warunków skargi konstytucyjnej. Przepisy proceduralne określają sposób postępowania przed sądem, w tym zwrot pism procesowych. Konsekwencją zwrotu pisma procesowego może być także dyskontynuacja dalszego postępowania, skoro sąd nie może nadać pismu procesowemu właściwego biegu. Skarżące zaś nie uzasadniły, dlaczego dyskontynuacja postępowania wskutek braku pisma procesowego miałyby stanowić nieproporcjonalne naruszenie prawa do sądu.

Trybunał zwrócił uwagę, że zarzucając art. 242 p.u. niezgodność z art. 31 ust. 3 Konstytucji (zasada proporcjonalności), skarżące nie uzasadniły, na czym miałyby to polegać, zatem postępowanie w tym zakresie należało umorzyć na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK. ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

5.3. Umorzenie z powodu braków w argumentacji odnośnie do wzorca w postaci art. 2 Konstytucji.

Uzasadniając zarzut niezgodności przedmiotu kontroli z art. 2 Konstytucji, skarżące stwierdziły, że naruszona została „zasad[a] przyzwoitej legislacji wywodzon[a] z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) poprzez niezastosowanie zasady bezpośredniego działania przepisów art. 428 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (...) do przepisów proceduralnych, ponadto treści art. 240 prawa upadłościowego w zakresie zbyt daleko idącego formalizmu i zbyt daleko idącej swobody oceny spełnienia wymagań formalnych zgłoszenia wierzytelności, co z uwagi na treść art. 242 prawa upadłościowego uniemożliwia wierzycielom ochronę ich praw majątkowych” (s. 5 skargi). Skarżące nie wyjaśniły na czym ich zdaniem miałyby polegać ów nadmierny formalizm i zbytnia swoboda oceny sądu, poza tym, że wskazują, iż przeszkadza wierzycielom w ochronie ich praw majątkowych. Try-

bunał Konstytucyjny stwierdził, że i formalizm postępowania, i zasada swobodnej oceny materiału procesowego przez sąd rozpatrujący sprawę należą do zwykłych cech sądowych procedur, które same w sobie nie stanowią jeszcze naruszenia ani prawa do sądu, ani prawa do przyzwoitej legislacji.

W wyroku o sygn. SK 20/19 Trybunał wprost wypowiedział się na temat możliwości złamania zasady poprawnej legislacji. „Stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności określonej regulacji z Konstytucją ze względu na jej niejednoznaczność lub nieprecyzyjność będzie zatem uzasadnione wyłącznie wówczas, gdy wątpliwości interpretacyjne mają charakter kwalifikowany, co ma miejsce, jeżeli: 1) ich rozstrzygnięcie nie jest możliwe na podstawie reguł egzegezy tekstu prawnego przyjętych w kulturze prawnej, 2) zastosowanie wskazanych reguł nie pozwala na wyeliminowanie wątpliwości bez konieczności podejmowania przez organ władzy publicznej decyzji w istocie arbitralnych bądź 3) trudności w ich usunięciu, szczególnie z punktu widzenia adresatów danej regulacji, okazują się rażąco nadmierne, czego nie można usprawiedliwić złożonością normowanej materii (...)”.

Trybunał Konstytucyjny nie może wyręczać skarżące ani w określeniu przedmiotu zaskarżenia właściwego dla opisanego w skardze konstytucyjnej sposobu naruszenia praw konstytucyjnych, ani w doborze argumentacji adekwatnej do sformułowanych przez skarżące zarzutów (por. postanowienie z 15 lutego 2022 r., sygn. SK 45/21, OTK ZU A/2022, poz. 10). Stąd też postępowanie w zakresie zgodności zaskarżonych przepisów z art. 2 Konstytucji podległo umorzeniu z powodu niedopuszczalności wydania wyroku.

6. Zgodność art. 242 p.u. z art. 77 ust. 2 i art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał uznał za dopuszczalny do rozpoznania problem konstytucyjny polegający na rozstrzygnięciu, czy dyskontynuacja postępowania sądowego wskutek braków pisma procesowego sporządzonego przez profesjonalnego zastępcę procesowego narusza prawo strony do rozpoznania sprawy przez sąd w sprawiedliwej procedurze, w sytuacji, gdy takie samo pismo sporządzone przez stronę, a nie przez zawodowego zastępcę procesowego podlegałoby przed jego zwrotem wezwaniu do usunięcia braków.

Rozważanie w tym zakresie Trybunał zaczął od ugruntowanej w swoim orzecznictwie oceny, że zwrot pisma procesowego, które nie może otrzymać właściwego biegu, nie stanowi sam w sobie ograniczenia konstytucyjnego prawa do sądu, w szczególności prawa do sprawiedliwej procedury (zob. wyroki z: 21 lipca 2008 r., sygn. P 49/07, OTK ZU nr 6/A/2008, poz. 108; 12 marca 2002 r., sygn. P 9/01, OTK ZU nr 2/A/2002, poz. 14).

Zwrot pisma procesowego przez sąd nie musi być zawsze poprzedzony wezwaniem do usunięcia braków. Profesjonalni zastępcy procesowi, w rezultacie generalnego zobowiązania do szczególnej, zawodowej staranności, mogą być w niektórych wypadkach poddani rygorowi zwrotu pisma procesowego bez dodatkowego wezwania do jego uzupełnienia. Taki rygor stosowany wobec zawodowych pełnomocników nie stanowi naruszenia prawa do sądu jako nadmierny formalizm. W wyroku z 17 listopada 2008 r. o sygn. SK 33/07 (OTK ZU nr 9/A/2008, poz. 154) Trybunał wskazał, że „[n]ie można natomiast mówić o nadmiernym rygoryzmie, jeżeli strona postępowania zastąpiona jest w postępowaniu przed sądem powszechnym przez adwokata, radcę prawnego czy rzecznika patentowego. Z samej bowiem istoty zastępstwa procesowego wypełnianego przez profesjonalnego pełnomocnika wynika uprawnione założenie, że pełnomocnik ten będzie działał fachowo, zgodnie ze swoją najlepszą wiedzą oraz należytą starannością”.

Skarżące zarzuciły, że ich prawo do sądu, w szczególności prawo do sprawiedliwej procedury, zostało naruszone przez nierówne ich potraktowanie. Według skarżących, nierówność miałyby polegać na tym, że zwrot pisma złożonego przez profesjonalnego pełnomocnika nastąpił bez uprzedniego wezwania do usunięcia braków, podczas gdy inni wierzyciele wy-

stępujący bez profesjonalnych pełnomocników zostaliby w podobnej sytuacji wezwani do usunięcia braków pisma przed jego zwrotem. Weryfikując naruszenie tak określonej przez skarżące zasady równości, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że nie występuje cecha relewantna, na podstawie której podmioty wskazane przez skarżących miałyby być porównywane. Podmioty reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika są w innej sytuacji niż podmioty, które nie są reprezentowane przez profesjonalnego pełnomocnika. W cytowanym już wyroku o sygn. SK 33/07 Trybunał wywodził, że ustawodawca „[z]różnicował przy tym pozycję strony zastąpionej przez profesjonalnego pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego) i samodzielnie wnoszącej pismo podlegające opłacie. Różnicowanie to jest wynikiem sytuacji procesowej, w jakiej pozostaje strona”.

Wezwanie do uzupełnienia braków formalnych podmiotów nierepresentowanych przez profesjonalnego pełnomocnika ma na celu eliminację uchybień, do których profesjonalny pełnomocnik ma w założeniu nie dopuścić. Udział profesjonalnego pełnomocnika stanowi wypełnienie prawa do sądu oraz zapewnienie sprawiedliwej i rzetelnej procedury. Różnicowanie stron ze względu na sposób reprezentacji czy też jej brak ma na celu właśnie wyeliminowanie faktycznych różnic procesowych związanych z sytuacją danej strony (por. wyroki TK z: 18 listopada 2020 r., sygn. SK 5/20 oraz 28 maja 2009 r., sygn. P 87/08, OTK ZU nr 5/A/2009, poz. 72).

Natomiast w wyroku z 8 kwietnia 2025 r., sygn. SK 12/19 (OTK ZU A/2025, poz. 39), Trybunał stwierdził, że „w swoim orzecznictwie wielokrotnie podkreślał zgodność z Konstytucją rozwiązań różnicujących rygoryzm uchybienia obowiązkom wynikającym z konieczności opłacenia pisma dla stron procesowych korzystających w postępowaniu z pomocy profesjonalnego pełnomocnika oraz takich, które z tej pomocy nie korzystają”. Dopuszczalność stosowania surowszego rygoru w odniesieniu do pism procesowych obarczonych brakami formalnymi, wnoszonych przez pełnomocników procesowych będących profesjonalistami, została przez Trybunał potwierdzona także we wcześniejszym orzecznictwie (por. np. wyroki z: 12 września 2006 r., sygn. SK 21/05, OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 103 oraz 28 maja 2009 r., sygn. P 87/08).

Reasumując przedstawioną wyżej trwałą i jednolitą linię trybunalskiego orzecznictwa, różnicowanie skutków procesowych dla stron reprezentowanych i nierepresentowanych w postępowaniach sądowych przez profesjonalnych zastępców nie stanowi pogwałcenia zasady równości wyrażonej w art. 32 ust. 1 Konstytucji. Trybunał Konstytucyjny zachowuje w polu widzenia także to, że strona postępowania sądowego może być w praktyce narażona na wadliwe działanie swojego zastępcy, a w konsekwencji ponosić skutki takiego wadliwego działania. Jednak to zagadnienie nie może rzutować na ocenę zgodności z Konstytucją przepisów proceduralnych stanowiących bardziej rygorystyczne warunki dla zawodowych zastępców. Uzależnienie różnicowania skutków (korzystnych lub niekorzystnych), jakie miałyby dla strony postępowania wywoływać czynności zawodowych zastępców przed sądem, mogłoby prowadzić do nadużyć, a przez to do zachwiania sądowych procedur, a w konsekwencji do naruszenia zasady równości stron przed sądem.

Z powyższych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł, jak w sentencji.

Zdanie odrębne

sędziego TK Andrzeja Zielonackiego
do wyroku Trybunału Konstytucyjnego
z 8 października 2025 r., sygn. akt SK 51/20

Na podstawie art. 106 ust. 3 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) zgłaszam zdanie odrębne do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 8 października 2025 r. (sygn. SK 51/20).

I

Nie zgadzam się z orzeczeniem przez Trybunał, że art. 242 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz. U. z 2015 r. poz. 233, ze zm.; dalej: p.u.), w brzmieniu sprzed 1 stycznia 2016 r., w zakresie, w jakim przepis ten nie przewiduje obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat lub radca prawny, lub osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu, jest zgodny z art. 77 ust. 2, art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Podzielam natomiast stanowisko Trybunału co do umorzenia postępowania w pozostałym zakresie.

II

Zwracam uwagę, że zapadły w sprawie SK 51/20 wyrok pomija orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, który uznał stosowanie negatywnych rygorów procesowych wobec stron zastępowanych przez pełnomocników profesjonalnych – bez uprzedniego wezwania ich o usunięcie braków formalnych – za przejaw zbytniego rygoryzmu procesowego, który w konsekwencji narusza konstytucyjne prawo do sądu. I tak, tytułem przykładu:

– w wyroku z 20 maja 2008 r., sygn. P 18/07 (OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 61) orzeczono, że „[a]rt. 370¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) jest niezgodny z art. 45 ust. 1 oraz art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”; wskazany przepis przewidywał odrzucenie przez sąd pierwszej instancji apelacji sporządzonej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, zawierającej konstrukcyjne uchybienia, bez wzywania do usunięcia stwierdzonych braków;

– w wyroku z 1 lipca 2008 r., sygn. SK 40/07 (OTK ZU nr 6/A/2007, poz. 101) orzeczono, że „[a]rt. 398⁶ § 2 i 3 w związku z art. 398⁴ § 1 pkt 3 ustawy powołanej w punkcie 1 [ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.) – przyp. A.Z.] **w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie – bez wezwania do usunięcia braków – skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 pkt 3 powołanej ustawy** [podkr. moje – A.Z.], jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji” (punkt 2 sentencji);

– w wyroku z 15 kwietnia 2009 r., sygn. SK 28/08 (OTK ZU nr 4/A/2009, poz. 48) orzeczono, że „[a]rt. 479^{8a} § 5 zdanie drugie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze zm.), dodany ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 235, poz. 1699), **w zakresie, w jakim w postępowaniu w sprawach gospodarczych przewiduje, że sąd odrzuca zawierające braki formalne zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, wniesione przez przedsiębiorcę reprezentowanego przez adwokata lub radcę prawnego, bez**

uprzedniego wezwania do ich uzupełnienia [podkr. moje – A.Z.], *jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 oraz z art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*”,

– w wyroku z 8 kwietnia 2014 r., sygn. SK 22/11 (OTK ZU nr 4/A/2014, poz. 37) orzeczono, że „[a]rt. 180 w związku z art. 178 i art. 176 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z 2012 r. poz. 270, 1101 i 1529) w zakresie, w jakim przewiduje odrzucenie, bez wezwania do usunięcia braków, skargi kasacyjnej niespełniającej wymogu zamieszczenia w niej wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia wraz z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia lub zmiany [podkr. moje – A.Z.]:

a) *jest zgodny z wywodzoną z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zasadą przyzwolitej legislacji,*

b) *jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 oraz z art. 78 Konstytucji, a także z wywodzoną z art. 2 Konstytucji zasadą ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa*”.

Osią wskazanych wyżej orzeczeń jest przyjęcie przez Trybunał Konstytucyjny, że postanowienia Konstytucji nie wykluczają ustanowienia określonych wymogów formalnych, zmierzających do przyspieszenia postępowania, a formalizm procesowy – sam w sobie – jest niezbędny w demokratycznym państwie prawnym dla zapewnienia sprawności i rzetelności postępowania, ponieważ brak rygorów formalnych niechybnie prowadziłby do arbitralności rozstrzygnięć i destrukcji wymiaru sprawiedliwości. Istnieją jednak granice formalizmu procesowego, których przekroczenie prowadzi do naruszenia prawa do sądu, na przykład z uwagi na zachwianie proporcji pomiędzy interesami wymiaru sprawiedliwości a prawami jednostki. Regulacja odnośnego środka prawnego przewidująca jego odrzucenie ze względu na niespełnienie wymogów ustawowych jest konstytucyjnie dopuszczalna, ale jej współistnienie z brakiem obowiązku sądu do wezwania strony do usunięcia braków formalnych należy uznać za rozwiązanie niekonstytucyjne – właśnie z uwagi na nadmierny rygoryzm.

Trybunał w wydanym dziś wyroku w ogóle się do argumentów przedstawionych we wskazanych wyżej judykatach nie odniósł. Poprzestał natomiast na odwoływaniu się do wyroku z 8 kwietnia 2025 r., sygn. SK 12/19 (OTK ZU A/2025, poz. 39) dla uzasadnienia przyjętego kierunku rozstrzygnięcia, co uważam za błędne, gdyż dotyczy on innego zagadnienia prawnego. Należy bowiem pamiętać, że orzeczenie w sprawie SK 12/19 zostało wydane w związku z regulacją w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych, tj. art. 112 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2024 r. poz. 959, ze zm.). Przepis ten stanowi zaś, co następuje:

„2. Jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący zwoływa stronę do opłacenia złożonego pisma, na podstawie art. 130 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego.

3. Przepisu ust. 2 nie stosuje się, jeżeli pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego. W takim przypadku, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma został oddalony, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym - od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekł sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia”.

W sprawie SK 12/19 przedmiotem oceny była – moim zdaniem wątpliwa konstytucyjnie (zob. zdanie odrębne sędziego TK Justyna Piskorskiego do tego orzeczenia, które podzielam) – regulacja, wedle której po prawomocnym zakończeniu postępowania wpadkowego o zwolnienie od kosztów strona zastępowana przez pełnomocnika profesjonalnego powinna od razu uiścić opłatę sądową bez dodatkowego wezwania. I tylko tyle. Natomiast w sprawie SK 51/20 istotą problemu jest odrzucenie środka prawnego bez wezwania strony do usunięcia braku z tego tylko powodu, że jest ona zastępowana przez pełnomocnika profesjonalnego

Przyjęta przez ustawodawcę w art. 242 p.u. (uchylonym z dniem 1 grudnia 2021 r. przez art. 19 pkt 38 ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych, Dz. U. poz. 55, ze zm.) regulacja wprowadzała – w mojej ocenie – niedopuszczalne zróżnicowanie wierzycieli w zależności od tego, czy występowali samodzielnie, czy też korzystali z zastępstwa profesjonalnego, dyskryminując tych drugich. Nie budzi wątpliwości, że w świetle art. 239 i art. 240 p.u. (zawierających wymogi konstrukcyjne zgłoszenia wierzytelności) umiejętność dokonania tej czynności nie powinna nastręczać większych problemów. Istotną różnicą jest jednak to, że w przypadku niespełnienia wymogów ze wskazanych dwóch artykułów lub – za ustawodawcą – „innych braków uniemożliwiających nadaniu zgłoszeniu dalszego biegu” (co jest pojęciem bardzo nieostrym) samo wezwanie do uzupełnienia braków, na mocy zaskarżonego art. 242 p.u. obejmowało tylko wierzycieli występujących samodzielnie. Uważam tego typu regulację za naruszającą elementarny standard sprawiedliwości proceduralnej. Nie widzę bowiem żadnego racjonalnego uzasadnienia do pozbawiania prawa wierzyciela zastępowanego przez pełnomocnika profesjonalnego do sanowania uchybień formalnych zgłoszenia, zaś Trybunał w zapadłym dziś wyroku przekonujących argumentów natury konstytucyjnej w tym przedmiocie w mojej ocenie nie przedstawił.

III

Podsumowując – dzieląc stanowisko Trybunału zajęte w wyrokach w sprawach P 18/07, SK 40/07, SK 28/08 i SK 22/11 – uważam, że art. 242 p.u. w zakresie nieprzewidującym obowiązku wezwania wierzyciela reprezentowanego przez pełnomocnika procesowego, którym jest adwokat, radca prawny lub osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, do uzupełnienia braków formalnych zgłoszenia wierzytelności przed dokonaniem jego zwrotu jest niezgodny z art. 77 ust. 2 i art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Z powyższych przyczyn zdecydowałem się na zgłoszenie zdania odrębnego.